

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Jäntti, Saara; Heimonen, Kirsi; Kuuva, Sari; Maanmieli, Karoliina; Rissanen, Anu

Title: Muistot mielisairaalasta kulkevat ihmisten mukana

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Jäntti, S., Heimonen, K., Kuuva, S., Maanmieli, K., & Rissanen, A. (2022, 9.12.2022). Muistot mielisairaalasta kulkevat ihmisten mukana. Vähäisiä lisiä. <http://neba.finlit.fi/blogi/muistot-mielisairaalasta-kulkevat-ihmisten-mukana/>

Vähäisiä *lisiä*

Kirjoituksia kulttuurista, tutkimuksesta ja kulttuuriperinnöstä

Muistot mielisairaalasta kulkevat ihmisten mukana

9.12.2022, **SKS**

Vielä jokunen vuosi tai vuosikymmen sitten melkein jokaista niemennokkaa Suomessa koristi mielisairaala. Paikkakuntia tunnettiin sairaaloiden nimillä ja lapsia peloteltiin niillä. Yhden perheenjäsenen sairaalaan joutuminen saattoi leimata koko perheen. Toisaalta sairaalat työllistivät suuria määriä ihmisiä, ja joillain paikkakunnilla niiden koettiin tuovan väriä koko yhteisön elämään.

Kansainvälisesti verrattuna sairaalahoito on Suomessa ollut hyvin yleistä. Viime vuosikymmeninä sairaalaverkostoa on karsittu, sairaaloita suljettu ja psykiatrisia osastoja ja yksiköitä piilotettu yleissairaaloiden yhteyteen. Yhtäältä tämän kehityksen takana on ollut mielenterveysongelmiin kytkeytyvä häpeä, toisaalta pyrkimys estää laitostumista ja parantaa potilaiden asemaa.

Kokemuksia mielisairaalasta. Muistoihin kaivertuneet tilat –teoksessa avaamme mielisairaalamuistojen ja -kokemusten merkitystä nykykulttuurissa ja historiassa. Teos perustuu vuosina 2014–2015 järjestetyllä *Muistoja ja kokemuksia mielisairaalasta* -keruulla saatuun aineistoon. Keruu tuotti lähes sata muistelukirjoitusta potilailta, omaisilta, henkilökunnalta ja henkilökunnan sairaala-alueilla varttuneilta lapsilta. Kiitos teille kaikille! Erityisen hienoa oli, että muistojen jakamiseen osallistui ihmisiä, joille mielisairaalakokemuksista kertominen on ollut vaikeaa. Katkelmaisuus kertoo muistojen luonteesta. Erityisesti vaikeiden kokemusten muistaminen voi olla vaikeaa ja työlästä.

Tutkimushankkeessamme olemme tarkastelleet sairaaloita elettyinä tiloina. Monitieteisellä yhteistyöllä etsimme uusia tapoja lukea ja tulkita muistoja. Tarkastelimme muistojen tilallisuutta, tunneilmaisua, ruumiillisuutta ja aukkoisuutta.

Kirsi Heimonen lähestyy muistoja taiteellisen tutkimuksen keinoin. Siinä taiteilija-tutkijan ruumiillisuus, joka on aina osin vieras, muodostaa menetelmää. Hän sallii erityisesti potilaiden muistojen asettua ruumiillisuuteensa. Potilaiden muistojen tilallisuus kohtaa tekijän ruumiin tilallisuuden ja synnyttää kirjoitusta ja taidetekoja. Muistot mielisairaalan tunnelmasta kuvataan affektiivisina atmosfääreinä, joissa henkilökohtaisuus hämärtyy ja joihin sisältyy nimeämätöntä. Muistoja ei käsitellä kohteena, vaan tutkiminen tapahtuu niiden kanssa. Ruumiillisuus esitetään ympäristönä, joka on tulemisen tilassa ja pohditaan muuan muassa sitä, millaista ruumiillisuutta mielisairaala tuottaa. Tällainen lähestymistapa asettuu kauas diagnooseista ja sosiaalisista luokitteluista ja tarkastelee mielisairaala suhteiden vyyhtinä, jossa potilaat vaikuttavat ja vaikuttuvat kaikesta inhimillisistä ja ei-inhimillisestä.

Karoliina Maanmieli on tutkinut sairaalaan liittyviä trauma-, häpeä- ja väkivaltakokemuksia sekä pohtinut luovien terapioiden roolia osana mielisairaalan toimintaa. *Kokemuksia mielisairaalaista* -kirjassa hän paneutuu erityisesti mielisairaaloissa koettuun vallankäyttöön, väkivaltaan ja kaltoinkohteluun. Erityisen huomion saa potilaille annettu vastentahtoinen lääkitys, johon liittyy monenlaisia vaikeita eettisiä kysymyksiä. Luvussa pohditaan myös sitä, kuinka sairaala totalitaarisena laitoksena tuottaa itsessään tavallisuudesta poikkeavia käytösmalleja ja reaktiotapoja sekä esitetään ehdotuksia, kuinka potilaiden ihmisarvon toteutuminen psykiatrisessa hoidossa voisi toteutua nykyistä paremmin.

Anu Rissanen valottaa kirjassa mielisairaanhoidon historiaa. Lisäksi hän tarkastelee tutkimuksessaan 1930-luvun mielisairaala ja sen arkea potilaan näkökulmasta. Tutkimuksen pääaineistona on kahdessa sairaalassa yhteensä 911 päivää viettäneen potilaan kriittinen yli 100-sivuinen muistelukirjoitus. Tutkimus keskittyy potilaan, "Pekan", kokemuksiin sairaalaympäristöstä ja siihen, miten hän kuvaa sairaalan päivärytmiä, henkilökunnan ja potilaiden suhteita, sairaalassa käytettyjä hoitomuotoja ja niiden vaikutuksia. Potilaan näkökulmasta kirjoitetut muistot 1930-luvulta ovat harvinaisia, joten Pekan kirjoitus on arvokas lisä psykiatrian historian tutkimukseen. Se valaisee 1930-luvun potilaiden kokemia mielisairaalahoidon epäkohtia. Samankaltaisia,

esimerkiksi potilaan oikeuksiin liittyviä kriittisiä havaintoja löytyy 2000-luvun muistoista.

Tunteita, tunnekokemuksia ja tunneilmaisua aiemminkin tutkinut Sari Kuuva lähestyy mielisairaaloita emotionaalisina yhteisöinä keskittyen erityisesti mielisairaalan henkilökunnan lasten tunnekokemuksiin – pelkoon, turvallisuudentunteeseen, nostalgiaan ja melankoliaan. Mielisairaaloiden henkilökuntaa asui perheineen sairaala-alueilla erityisesti 1950–60-luvuilla, ja 2000-luvulla monet sairaala-alueella lapsuutensa viettäneet ovat havahtuneet muistelemaan erityistä lapsuusympäristöään. Henkilökunnan lasten muistelmatekstit valottavat myös heidän sairaalassa työskentelevien vanhempiensa ja potilaiden tunnekokemuksia. Liikkuessaan ja leikkiessään sairaaloiden pihamailla melko vapaasti lapset kohtasivat asioita, jotka yhä vuosikymmenten jälkeen pohdituttavat heitä.

Saara Jäntti tarkastelee sitä, miten sairaalan ja kodin merkitysten ja suhteiden muuttuminen psykiatrisen hoidon historiassa heijastelee muutoksia potilaiden asemassa. Sairaalassa ihminen on poissa kotoa, kotimaailmasta. Aiemmin siirtymän katsottiin olevan pysyvä; nykyisin ihminen pyritään kotiuttamaan mahdollisimman nopeasti. Yksityisyyden lisääntyminen nykypäivään tullessa leimaa molempia paikkoja. Koti ja sairaala voivat kumpikin tarjota turvaa tai turvattomuutta. Niitä voi määrittää suoja tai pelko sekä väkivallan uhka.

Kokemuksia mielisairaalasta luo rikkaan ja vaihtelevan kuvan mielisairaaloista ja psykiatrisista osastoista, joihin liittyy niin tuskallisia ja traumatisoivia muistoja kuin kokemuksia turvasta ja hoivasta. Se taustoittaa pandemian aikana virinnyttä kaipuuta sairaalapaikkoihin, uskoa sairaalahoidon tarpeellisuuteen ja toivottavasti myös purkaa mielisairaalakokemuksiin liittyvää häpeää.

Kirjoittajat, Saara Jäntti, Kirsi Heimonen, Sari Kuuva, Karoliina Maanmieli ja Anu Rissanen, ovat *Kokemuksia mielisairaalasta* -kirjan tekijöitä ja tutkijoita Jyväskylän yliopistosta ja Taideyliopistosta.

Avainsanat: **Mielisairaalat, mielisairaanhoido, muistitieto**